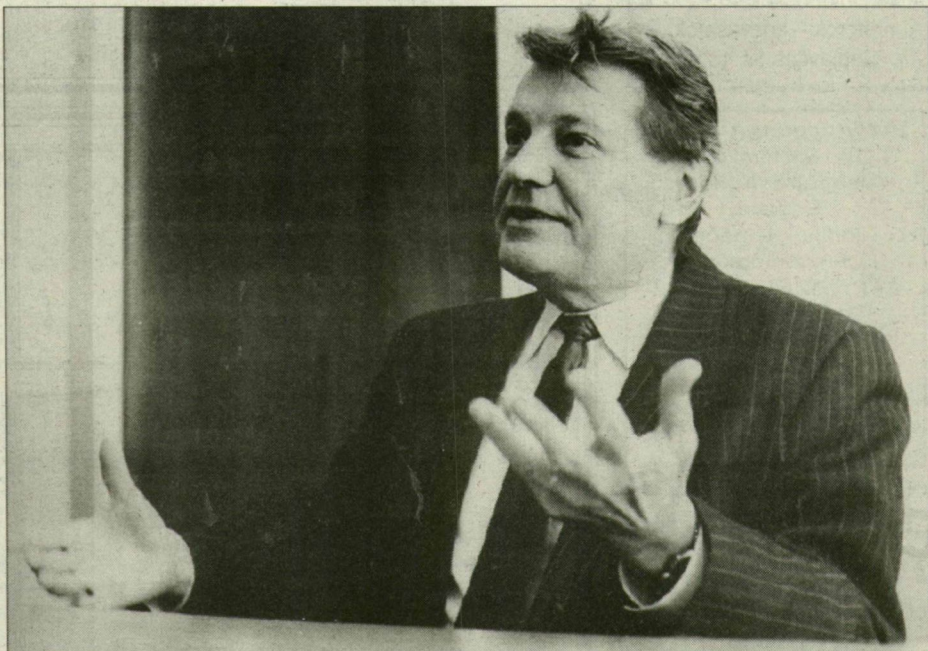

Vörös László hatvanéves

A tanár úr, aki sohasem buktatott

A véletlen hozta így: ezen az ősön két sokféle ágazó pályájú szegedi irodalmárt köszönhetünk: köszönhetünk hatvanadik születésnapján. Akár csak Ilia Mihály esetében, Vörös László tanár úrral szemben is zavarba jön az ember: a sokoldalú, összetett életpálya melyik oldalát láttassa dombo-rúbnak? Majd rájön, hogy egyik nélkül sem egész a másik. Az oktatás, az irodalomtudományi munka, a lapszerkesztés-irodalomszervezés Vörös László életében is elválaszthatatlanok egymástól, vagy ahogyan a tanár úr fogalmaz: örül, hogy nem skatulyázódott be az irodalomtudomány valamelyik apró szeletébe. A Tiszatáj szerkesztőbizottságának elnökével, volt főszerkesztőjével, a szegedi egyetem tanárával a szerkesztőségi születésnapi köszöntés előtt beszélgettünk.

Vörös László: ma a kultúra ki van szolgáltatva a pénzviszonyoknak.
(Fotó: Révész Róbert)

– **Értsük úgy, hogy régebben könnyebb volt?**

– Sok minden rosszat el lehet mondani a korábbi rendszerről, csak azt nem, hogy a kultúrára nem figyelt oda. Ezt persze kétféleképpen kell érteni: politikailag is nagyon odafigyelt és mindenbe beleszólt, ha azonban a megjelenéssel egyetértettek, akkor a pénzt biztosan állták. Ilyen ma nincs. Ma a kultúra teljesen kiszolgáltatott a pénzviszonyoknak, ami nem jó. Ha tőlem megkérdezik, mikor volt jobb könyvet, lapot szerkeszteni, korábban, vagy most, nem tudnék rá határozott választ adni. A képletek alapvetően megváltoztak. Akkor a politika mindenbe beleszólt és mi szerkesztők annak tudatában dolgoztunk, hogy bármikor leválthatnak bennünket, de a lap biztos megmarad, mert a pénzt adják. Ma épp fordított a helyzet: az égvilágon senki nem szól bele a munkánkba, de hol ide, hol oda kell pályázatot benyújtani, a pénz pedig csak csurran-csöppen. Ahogy az Új Írás, az Új Tükör vagy a Látóhatár példája mutatja, számos lap megszűnik. Ma nem a leváltástól kell félni, hanem attól, hogy kapunk-e elegendő pénzt.

– **1986-ban önt nemcsak fenyegette a leváltás a Tiszatáj eléről, hanem le is váltották. Hogyan éli meg ma az akkori eseményeket?**

– Nagyon szomorú esemény volt mindannyiunk számára. Tudniillik, fenygetett ugyan a leváltás, de 1986-ban már ott volt Gorbacsov és joggal hihettük, hogy valamiféle demokratizálódás következik be...

– **Az országban vagy Csongrád megyében?**

– Az országban. Azt hitük, hogy szabadabb kultúrpolitika fog érvényesülni, de ennek pontosan az ellenkezője történt. Kádár János megöregedett, egyre merevebb lett, nem tetszett neki az, amit Gorbacsov csinál. Mégis ilyen szempontból engem váratlanul ért, ami bekövetkezett. A tények ismertek: Nagy Gáspárnak megjelent az A fiú naplójából című verse, amelyre valaki fölhívta Kádár János figyelmét. Nekem megvan a tippem, hogy ki lehetett, de nem tudom dokumentálni,

úgyhogy nevet inkább nem említek. Ő és Aczél György olvasták rendszeresen a Tiszatájat. Az illető a lakásán kereste fel Kádár Jánost, utána az ügyet megtárgyalta a titkárság, majd a Politikai Bizottság is. Engem legfőképpen azért keserített el a dolog, mert ezer baj volt az országban, mégis két verssor értelmezésével foglalkozott az egész legfelsőbb vezetés.

– **Ma is pontosan emlékszik a verssorokra?**

– „... és a csillagos estben ott susog immár harminc / évgyűrűjével a drága júdásfa...” Erről a két sorról magyarázta be valaki Kádár Jánosnak, hogy ő az a bizonyos Júdás. És Kádár el is hitte. Namármost ez 86-ban volt, valóban harminc évvel 56 után, de júniusban. Azóta le is írtam az Élet és Irodalomban, hogy én a verset Nagy Gáspár személyes fájdalmának kifejezéséként tudtam meg, amiatt, ami vele egy-két év előtt történt Tabányán. Az ottani Új Forrásban megjelent egy verse, amelyiknek minden sora csupa főnévi igenévvel fejeződött be, s minden sorvégi NI verzállal volt szedve. „A halottakat rendben el kell temetni, / A fájdalomkat kisírni”: az NI nyilvánvalóan Nagy Imrére utalt. Ott nem a főszerkesztőt váltották le, hanem a versrova

zatotját, és Nagy Gáspár amiatti fájdalmát írta meg a Tiszatájban megjelent versében, hogy akkor a barátai nem álltak ki szívből mellette. Én így értelmeztem a verset, nem pedig az októberi forradalom évfordulója előtti közlésként. Minket felfüggesztettek és hosszú hónapokon át folyt a huzavona, hogy mi legyen a Tiszatájjal. Lényegében fél évig. November 21-én kaptam meg Bányász Rezsőtől, a Tájékoztatói Hivatal akkori elnökétől a fölmondólevelet.

– **Milyen indoklás szerepelt benne?**

– Indoklás nem volt. Az volt benne, hogy visszamenőlegesen november 1-től felmentenek a funkcióból és egyébként további jó munkát kívánnak. Az időzítés volt a fontos, mert pontosan rá egy héttel kezdődött az Írószövetség közgyűlése és ez egyfajta figyelemfelkeltés akart lenni, hogy fogjátok be a szátokat. Pedig minden józanul gondolkodó ember, aki az írókat ismerte, tudta, hogy ez olaj lesz a tüzre. Így is történt, mert a közgyűlés hozzászólásai legalább kétharmad arányban ezzel foglalkoztak. Hogy én személyesen hogy éltem át? Fájdalmasan. Már pusztán az igazságtalanság miatt is. De volt a dolognak kedvező emberi

vonatkozása is. A rokon-szenv irántunk nem csökkent, tehát az emberek nem mentek át az utca túloldalára, hanem együttérzésüket fejezték ki. Nem kellett szemlesütve járnom.

– **Mi volt az, amiben a Vörös László vezette Tiszatáj leginkább követte a Ilia Mihály által főszerkesztett lap vonalát?**

– A határon túli irodalom figyelemmel kísérését Ilia Mihály kezdte el hetvenes évek elején, sőt már rovatvezetőként valamivel korábban is. Mi ebből a szempontból az ő hagyományát folytattuk. Én egyébként végtelenül sajnáltam, hogy 75-ben lemondani kényszerült a főszerkesztői tisztségből.

– **Milyen a kapcsolatuk egymással?**

– Nagyon jó, baráti kapcsolatban vagyunk, a tan-széken a szobáink is szomszédosak. Ott gyakran összefutunk, s amennyire az időnk engedi, beszélgetünk is, csakhát sajnos egyikünknek sincs sok ideje.

– **Rázós, letiltott szövegek mutatják, a Tiszatáj sosem volt egy kényelmes lap. Mire emlékszik a legélelkebben?**

– Alighogy 1975 tavaszától főszerkesztő lettem, annak az évnak a végén a tévében volt egy kétrészes Illyés-interjú, aminek a szövegét Gyula bátyánk eleve nekünk ígérte. Elhangzott az interjú, megkaptuk a szöveget; körülbelül öt-hat flekkel volt több, mint ami az adásba belefért. Egyszer hív a lakásomon Tamasi Mihály, aki akkor az agitprop osztály vezetője volt a megyei pártbizottságon, és mondja, hogy úgy tudja, mi az egész szöveget akarjuk közölni. Mondom, persze, politikailag sincs benne semmi problematikus dolog. Erre közli a fölsőbb-ség utasítását: csak az közölhető, ami a televízióban elhangzott. Felutaztam a minisztériumba, próbálkoztam, de hajthatatlanok maradtak. Attól féltünk, ha nem jelenhet meg az egész, Gyula bátyánk visszakéri a többi is, úgyhogy végül csak Flóra néni keresztül mertük elmagyarázni neki a helyzetet. Ez volt az egyik. A másik Kósa Ferenc Balczó-filmjének a szövege volt, ezt személyesen Aczél

György tiltatta le. A dolog úgy történt, hogy a nyomdában az elvtársak nyilvánvalóan belenéztek a szövegbe. A harmadik letiltott anyag egy három-négy flekkes Csoóri Sándor írás, amely politikailag megint teljesen semleges volt. Csakhogy Csoórinak akkor jelent meg New Yorkban a Püskínél a Duray-előszava, így azt mondták, Csoórit most nem szabad. Más kérdés, hogy utána éveken át a magyar folyóiratok közül egyedül mi mertük közölni őt, illetve csak nekünk adott kéziratot. Ezt a három anyagot tiltották le; sok?, kevés?, nem tudom. Egyébként a legrázósabb cikkeinket mindig szeptemberben közöltük, mert júliusban a nyomdában az elvtársak általában szabadságra mentek. A dolog másik oldala: egy cikk közlésére viszont a fölsőbb-ség kért.

– **Milyen cikkről volt szó?**

– 1979-ben hívott engem Bíró Zoltán, aki Pozsgay minisztersége alatt az irodalmi főosztályt vezette. Mondja, hogy fölsőbb helyen kiszemelték bennünket egy feladatra – Bíró Zoltán már a Tiszatáj-kuratórium tagja, de mindig elfelejttem megkérdezni tőle, hogy Aczél György volt-e a megrendelő –, vállalkoz-e? Megjelent V.V. Vinogradov akadémikusnak egy fontos cikke ezzel a címmel: Románia belépése az első világháborúba. Azt kérte, ha megtetszik a cikk, Tabajdi Csabán keresztül – aki akkor a moszkvai nagykövetség kulturális attaséja volt – szerezzük be a másodközlés jogát szovjet szerzői jogvédőtől és magától a szerzőtől. Hamar összejött minden, úgyhogy nyár elején közölhattuk volna. Ekkor jött Bíró Zoli újabb telefonja: Ilie Verdet román miniszterelnök augusztusban hivatalos látogatást tesz Magyarországon, így az a bizonyos fölsőbb-ség azt kéri, csak szeptemberben jöjjen a cikk. Fellélegeztem, mert augusztusban el tudtam menni szabadságra.

– **Ön baloldali beállítottságú embernek tarja magát, s ha jól tudom, kandidátusi dolgozatát is a marxista esztétikából írta. Változott-e ez a beállítottság, illetve milyen hatással voltak rá a Tiszatájnál történtek?**

– Én akkor is marxistának vallottam magamat meg ma is annak vallom. Amikor ezt nemrég egy Délmagyar-interjúban elmondtam, takarítónőktől kezdve professzorokig rengetegen gratuláltak telefonon. Velem kapcsolatos írás talán még ekkora feltűnést soha nem keltett. Az igazság az, hogy én ismerem Marxot, tudniillik minden sorát végigolvastam, van olyan műve – A gazdasági filozófiai kéziratok 1844-ből – amit legalább tizenötször. Nagyon jól láttam a különbséget Marx elmélete és annak a gyakorlat között a Kádár rendszerben, tehát bennem semmi konfliktust nem okozott, hogy marxista vagyok és egyúttal elégedetlen is. Engem ez a Marx-ismeret tett elégedetlenné.

– **Mit gondol, hogyan ismerik a tanítványai?**

– Remélem, meg vannak elégedve velem. Ehhez el kell mondanom azt is, hogy én eléggé liberálisan osztályozok. 1962-től vagyok egyetemi oktató és azóta még senkit sem buktattam meg.

Panek József

Vecsernyés Imre:

November

Vörös Lászlónak

Én most csak azt látom, ami immár, szememhez is simul az a távol, rongyos pára lóg alá a fákról s a piros szatyorban két üveg himbál.

Ez itt nem az a régi pohár bor, ami azóta arra a szájra vár, mit zárójellel rajzolt a halál. Ez a kép eltakar, de nem ápol.

Igen, képek maradtak a vers helyett: ott ült háromnegyed antológia, és nem tudtuk, hogy húsunkból evett,

zabált a pusztulás nevű logika. Nézd, fákra ereszkedik a ködsüveg, s a szatyorban billeg a borosüveg.